

Prof.dr hab. inż. Jan Brzóska

Zabrze, dnia 3.08.2018r.

Politechnika Śląska

Wydział Organizacji i Zarządzania

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej Pani mgr inż. Aleksandry Koszarek –Cyra „Zarządzanie środowiskowe w małych i średnich przedsiębiorstwach województwa śląskiego” napisana pod kierunkiem naukowym Pana dr hab. inż. Roberta Kucęby prof. PCz.

1.Przedmiot i podstawa opracowania recenzji

Przedstawiona rozprawa doktorska dotyczy problematyki zarządzania w szczególności zarządzania środowiskowego w małych i średnich przedsiębiorstwach . Jest więc ściśle związana i mieści w dyscyplinie nauk o zarządzaniu.

Rozprawę wszczęto w oparciu Ustawę z dnia 14.03.2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65 poz. 595) stąd przedmiotem oceny zgodnie z art. 13 ust.1. Ustawy jest to czy stanowi ona oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, czy wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie, a także czy potwierdza umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez jej Autorkę.

Formalnie recenzję rozprawy doktorskiej opracowano na podstawie pisma dn.23.04.2018 r Pani Prof. Doroty Jelonek .Dziekana Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej w Częstochowie oraz stosownej Umowy z dn. 5.06.2018 roku.

W przedstawionej recenzji oceniłem następujące aspekty i elementy pracy :

- Znaczenie problematyki badań oraz uzasadnienie wyboru tematyki pracy.
- Koncepcję , cele i hipotezy pracy oraz problemy badawcze.
- Metodykę badawczą pracy.
- Układ i strukturę rozprawy, merytoryczną ocenę jej treści.

Przedstawiłem także uwagi ogólne i dyskusyjne wynikające z treści rozprawy oraz wyraziłem konkluzję końcową recenzji .

Wydział Zarządzania P.Cz.
Sekretariat

Wpł. dn. 13.08.2018

2. Znaczenie problematyki badań oraz uzasadnienie wyboru tematyki pracy

Dynamiczne zmiany gospodarcze i społeczne zachodzące we współczesnym świecie w tym zwiększające się obciążenia i zagrożenia ekologiczne ale także rosnąca świadomość proekologiczna społeczeństwa sprawiają ,że zarządzanie środowiskowe odgrywa coraz większą rolę w strategiach i systemach zarządzania operacyjnego przedsiębiorstw i wielu innych organizacji Przedsiębiorstwa działając w turbulentnym otoczeniu i postępującej globalizacji , funkcjonować muszą w sposób konkurencyjny i efektywny ale jednocześnie przestrzegać powinny zasad zrównoważonego rozwoju. Dla wielu przedsiębiorstw oznacza to kreowanie nowego modelu ich funkcjonowania tworzącego organizację zrównoważoną (sustainable enterprises) do wdrożenia którego niezbędna jest zmiana mentalności i świadomości (zwłaszcza świadomości ekologicznej) przedsiębiorców, pracowników a także innych interesariuszy organizacji. Modele zrównoważonego przedsiębiorstwa jak i ich funkcjonowanie ściśle się łączy z szeroko rozumianym zarządzaniem środowiskowym umożliwiającym racjonalne wykorzystywanie naturalnych zasobów oraz ograniczanie negatywnego wpływu organizacji na środowisko naturalne. Potrzeba i presja na rozwój organizacji zrównoważonych to nie tylko efekt regulacji prawnych (krajowych i unijnych) czy polityki państwa ale także wzrostu świadomości społeczności lokalnych, klientów i partnerów przedsiębiorstw. Uwarunkowania i czynniki zrównoważonego rozwoju stanowią obecnie ważne komponenty strategii i modeli biznesu współczesnych przedsiębiorstw. Rośnie znaczenie różnych rodzajów innowacji (w tym eko-innowacji) traktowanych jako ważny instrument konkurencyjności i efektywności działalności organizacji biznesowych. Skuteczne zarządzanie środowiskowe i wdrażanie innowacji jest uzależnione jest od wielu czynników i uwarunkowań zarówno wewnętrznych jak i tych płynących z otoczenia. Duże znaczenie mają w tej sytuacji świadomość ekologiczna ,postawy i kompetencje menedżerów, a w przypadku MSP także ich właścicieli . Badanie czynników i uwarunkowań dla podejmowania decyzji o działaniach proekologicznych i związane z nim zarządzanie środowiskowe w przedsiębiorstwach stanowią interesujące i ważne obszary badań ,są one stosunkowo słabo rozpoznane w projektach i piśmiennictwie krajowym. Sukcesy w kształtowaniu zrównoważonego rozwoju zależą w decydującym stopniu od zachowań podmiotów gospodarczych których trzon stanowią MSP. Wybór jako podmiotu badań recenzowanej pracy małych i średnich przedsiębiorstw województwa śląskiego zatem uznać należy za pełni uzasadniony. Należy zwrócić , że brakuje w polskiej literaturze szczegółowych opracowań dotyczących problematyki zarządzania środowiskowego i zarządzania eko-innowacjami w

MSP ,podjęta i przedstawiona problematyka w pracy może w części tę lukę badawczą wypełnić.

Opiniowana rozprawa doktorska poświęcona jest ważnemu obszarowi badawczemu z zakresu nauk o zarządzaniu, w szczególności problematyce zarządzania środowiskowego i ich ważnego komponentu jakim jest zarządzanie ekoinnowacjami. Przeprowadzone badania wzbogacają wiedzę o zarządzaniu środowiskowym ,istocie działalności proinnowacyjnej oraz świadomości i postawach menedżerów do jej podejmowania

Stwierdzam, że tytuł rozprawy oraz podjęta tematyka badawcza jest **aktualna, oryginalna i naukowo interesująca**. Jej wybór i przedstawienie w rozprawie doktorskiej uznaję więc za **merytorycznie uzasadnione**.

3.Koncepcja , cele , hipotezy pracy. Problem badawczy

Doktorantka w sposób jednoznaczny i zrozumiały określiła tytuł rozprawy zawierając w nim już ideę (podstawę) przedmiotu badań. Koncepcja pracy opiera się na zwięźle przedstawionym obszarze tematycznym i badawczym, sformułowanych celach oraz hipotezach badawczych. Problem badawczy przedstawiono w formie otwartego pytania badawczego . Koncepcja pracy jest dość przejrzysta, merytorycznie poprawna i ciekawie skomponowana. Przedmiotem badań jest zarządzanie środowiskowe w przedsiębiorstwach oraz zarządzanie ekoinnowacjami traktowane jako jego bardzo ważny element. Badano także świadomość ekologiczną menedżerów oraz ich gotowość do podejmowania inicjatyw na rzecz ochrony środowiska w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw w województwie śląskim

Problem badawczy wyrażono w formie pytania otwartego : jakie czynniki w najwyższym stopniu mobilizują przedsiębiorców do podejmowania inicjatyw proekologicznych, a które nie odgrywają istotnej roli w procesie decyzyjnym? Odpowiedź na tak postawione pytanie stanowiące fundament rozwiązania problemu badawczego wymagało dobre zaplanowanych pogłębionych badań wykorzystujących odpowiednie metody i instrumenty badawcze. Badania koncentrowały się na wybranym przedmiotowo ale i podmiotowo obszarze tematycznym co pozwoliło na diagnozę luk w wiedzy środowiskowej badanej grupy menedżerów oraz ocenę gotowości przedsiębiorstw do wdrażania ekoinnowacji w małych i średnich przedsiębiorstwach.

Komponentem problematyki badawczej i zarazem podstawą planu badań jest cel główny pracy , który brzmi następująco : identyfikacja oraz ocena działalności proekologicznej

sektora małych i średnich przedsiębiorstw z uwzględnieniem jej determinant w wymiarach zarządzania środowiskowego.

Wsparciem i warunkiem realizacji celu głównego są cele cząstkowe (szczegółowe). W opiniowanej rozprawie sformułowano te cele następująco :

- C1: Zbadanie poziomu świadomości ekologicznej i postaw prośrodowiskowych przedsiębiorców badanego sektora.
- C2: Scharakteryzowanie działań podejmowanych przez przedsiębiorców badanej grupy.
- C3: Identyfikacja wewnętrznych i zewnętrznych determinant warunkujących podejmowanie działań prośrodowiskowych w mikro, małych i średnich przedsiębiorstwach woj. śląskiego.
- C4: Ocena istotności czynników motywujących menedżerów do podejmowania działań prośrodowiskowych pochodzących z wnętrza organizacji i z jej otoczenia.
- C5: Rozpoznanie wewnętrznych i zewnętrznych barier napotykaných przez sektor MSP w ramach realizowania inicjatyw proekologicznych.

Uważam że sformułowane cele (cel główny jak i cele cząstkowe)ze względu na ich treść są zrozumiałe , ambitne naukowo i poprawne merytorycznie. Stanowią ważny, podstawowy element opiniowanej pracy kierując plan badań i opracowanie jej metodyki badawczej. Cele cząstkowe rozwijają i dopełniają cel główny oraz umożliwiają jego realizację. Pewnym mankamentem jest dość ogólnie sformułowany cel (C2), Autorka ma na myśli zapewne działania prośrodowiskowe (proekologiczne) a nie wszystkie działania podejmowane przez przedsiębiorstwa na co wskazują prowadzone badania.

Ważnym komponentem badań są hipotezy badawcze stanowiące dopełnienie i rozwinięcie problemu badawczego w zakresie zależności badanych zjawisk oraz faktów. W pracy przyjęto hipotezę główną, która zakłada że: akceleratorem działań proekologicznych w badanych organizacjach sektora małych i średnich przedsiębiorstw w większym stopniu są czynniki pochodzące z wnętrza organizacji niż ich otoczenie zewnętrzne.

Sformułowano także 8 hipotez pomocniczych:

- H1: Zarządzanie środowiskowe nie jest postrzegane jako istotny element w strategii zarządzania organizacją sektora małych i średnich przedsiębiorstw.
- H2: Poziom świadomości ekologicznej menedżerów w badanym sektorze jest niski.

- H3: Wśród przedsiębiorców panuje przekonanie, że za stan środowiska odpowiedzialne są tylko duże organizacje.
- H4: Działania prośrodowiskowe nie są postrzegane jako źródło korzyści ekonomicznych dla organizacji.
- H5: Menedżerowie nie dostrzegają w ekoinnowacji szansy na osiągnięcie przewagi konkurencyjnej i zdobywanie nowych klientów.
- H6: Działania prośrodowiskowe mają charakter epizodyczny i nie są starannie planowane.
- H7: Inicjatywy proekologiczne są najczęściej działaniami niskonakładowymi.
- H8: Zewnętrzne programy wsparcia nie są wystarczającą zachętą do prowadzenia działań proekologicznych.

Postawiona hipoteza główna zakłada przewagę wpływu na badane zjawisko (działania proekologiczne) jednego zbioru czynników (czynniki wewnętrzne) nad innym (otoczenie zewnętrzne). Jest ona poprawnie sformułowana, stanowi rozwinięcie i uszczegółowienie pytania badawczego, koresponduje z celem głównym pracy, jest jednym z fundamentów planu badań. Jeśli chodzi o hipotezy szczegółowe to pozytywna weryfikacja sześciu z nich miałyby wykazać niski poziom znaczenia podjętej problematyki badawczej (zarządzania środowiskowego, ekoinnowacji). Takie postawienie hipotez pomocniczych nie przyczynia się do weryfikacji hipotezy głównej. Jak wykazały badania aż cztery z nich zweryfikowano negatywnie a więc praktycznie należy je odrzucić. Świadczy to o dość pobieżnie przeprowadzonych badaniach wstępnych oraz nazbyt krytycznej ocenie poziomu zarządzania i zarządzających w MSP. Brakuje hipotez (hipotezy) pomocniczych bezpośrednio związanych z hipotezą główną w tej jej części, która związana jest z czynnikami wewnętrznymi badanych organizacji. Trafnie z punktu widzenia weryfikacji hipotezy głównej (w części związanej z otoczeniem zewnętrznym) oraz realizacji celów sformułowano hipotezę H8.

Koncepcję rozprawy uważam za merytorycznie dojrzałą i interesującą. Taką opinię uzasadniam:

- ciekawym ujęciem problematyki badawczej zarządzania środowiskowego oraz jego ważnego jego elementu jakim jest zarządzanie ekoinnowacjami,
- wyborem ważnego dla gospodarki podmiotowego obszaru badawczego jakim jest sektor MSP,
- merytorycznymi treściami sformułowanych celów i hipotez pracy,

- trafnie zidentyfikowanym problemem badawczym pracy, przedmiotem i podmiotem badań ,
- podziałem i układem treści rozprawy.

4. Metodyka badawcza pracy

Przedmiot badań, osiągnięcie celów opiniowanej rozprawy, rozwiązanie problemów badawczych a także weryfikacja hipotez badawczych wymagało zastosowania odpowiednich metod i technik badawczych a także wykorzystania wielu źródeł informacji. W tym aspekcie dobór danych oraz informacji , ich wykorzystanie jak i zastosowane metody badawcze uważam za właściwe. Umożliwiły one realizację celów pracy ,weryfikację jej hipotez badawczych a także rozwiązanie problemu badawczego ujętego w pytaniu otwartym.

Opinię taką uzasadniam zastosowaniem i wykorzystaniem w badaniach opiniowanej pracy :

- metody krytycznej oceny literatury przedmiotu opartej na wykorzystaniu źródeł wtórnych takich jak :publikacje naukowe i specjalistyczne , źródła internetowe oraz akty prawne. W pracy wykorzystano 334 takie źródła . Studia literaturowe dotyczyły zarządzania przedsiębiorstwem, w szczególności: zarządzania w sektorze MSP , zarządzania środowiskowego i zarządzania innowacjami;
- analizy dokumentacji. Analizowano krajowe i europejskie dokumenty prawne, raporty środowiskowe publikowane przez agencje rządowe i organizacje pozarządowe, dane i informacje publikowane przez GUS i EUROSTAT;
- metody sondażu diagnostycznego z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety oraz wywiadu bezpośredniego. W pierwszym przypadku przeprowadzono badania z wykorzystaniem Internetu (CAWI) .W drugim przypadku wykorzystano papierowy kwestionariusz ankietowy (PAPI) .
- analizy statystycznej wyników sondażu diagnostycznego.

Opracowano autorski kwestionariusz zawierający 35 pytań, dotyczących zagadnień postrzegania działań prośrodowiskowych w organizacjach sektora MSP oraz rzeczywistych działań przeprowadzonych w badanych przedsiębiorstwach oraz warunkującymi ich determinant. Badania przeprowadzono w trzecim kwartale 2017 r. analizując 100 ankiet .

Podsumowując , pozytywnie oceniam metody i techniki badawcze ,które opracowano i wykorzystano w opiniowanej dysertacji. Pewne zastrzeżenia budzić może ich prezentacja. .Bardzo ogólnie ujęto zastosowane metody badawcze we „Wstępie” ,

natomiast w podrozdziale 4.1. „Zarządzanie środowiskowe w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw województwa śląskiego – charakterystyka metod badawczych” przedstawiono elementy metody sondażu diagnostycznego i analizy statystycznej zastosowane do badań empirycznych oraz charakterystykę i wybór grupy badawczej, które uważam za merytoryczne poprawne. Zabrakło moim zdaniem opracowania uporządkowanego, całościowego planu badań czy też modelu badawczego prezentującego cele i etapy badań oraz wykorzystane w nich metody i techniki badań, co istotnie wzbogaciłoby transparentność podejścia metodycznego do problematyki badawczej.

5.Układ i struktura rozprawy, merytoryczna ocena jej treści

Układ i struktura rozprawy zostały podporządkowane najważniejszym jej merytorycznym komponentom, którymi są:

- weryfikacja hipotezy głównej i pomocniczych hipotez badawczych,
- realizacja celów pracy,
- problem(pytanie) badawcze,
- przedmiot i podmiot badań.

Przedmiot i obszar badań jest właściwy, koresponduje z celami pracy, postawionymi hipotezami badawczymi i problemem badawczym. Praca ma charakter teoretyczno-empiryczny, liczy 294 stron (z tego na treść główną przypada 247 stron). Można w niej wyróżnić pięć rozdziałów które wynikają z przedmiotowego podziału treści i planu badań rozprawy. Praca obejmuje, ponadto „Wstęp” „Podsumowanie i wnioski”, „Spis literatury”, „Spis tabel”, „Spis rysunków” „Załączniki oraz „Streszczenie w języku angielskim – synopsis”

We „Wstępie” opisano znaczenie i istotę tematyki badawczej, którą podjęto w rozprawie. Była nią problematyka zarządzania środowiskowego(mieszcząca się w obszarze nauk o zarządzaniu) i eko-innowacji która przedstawiono w kontekście zrównoważonego rozwoju. W tej części pracy przedstawiono podmiotowy obszar badawczy (MSP), problem badawczy, cele i hipotezy pracy oraz jej zakres.

W pracy wyróżnić można jej część teoretyczną, którą stanowią trzy pierwsze rozdziały oraz część empiryczną (badań własnych) do której należą rozdział czwarty i piąty w których przedstawiono wyniki badań empirycznych, dokonano ich analizy oraz sformułowano wnioski.

W Rozdziale 1 („Rola i funkcje sektora MSP w kształtowaniu zrównoważonego rozwoju społeczeństwa”) dokonano charakterystyki sektora MSP przedstawiając ich znaczenie w aspekcie gospodarczym jak i społecznym. Analizowano potencjał polskiego sektora MSP na tle UE oceniając tworzenie przez te przedsiębiorstwa wartości dodanej oraz stan zatrudnienia. W dalszej części tego rozdziału przedstawiono koncepcję zrównoważonego rozwoju, jako ważnego trendu światowej gospodarki istotnego dla zmian w zarządzaniu przedsiębiorstwami. Interesująco przedstawiono kapitał sektora małych i średnich przedsiębiorstw w wymiarach zrównoważonego rozwoju. Na końcu rozdziału w sposób syntetyczny ujęto problematykę CSR (Corporate Social Responsibility, Społeczna Odpowiedzialność Biznesu) prezentując jej genezę, uwarunkowania terminologię i znaczenie dla zarządzania strategicznego w MSP. Treść omawianego Rozdziału jest dość ogólnym ale wartościowym wprowadzeniem teoretycznym do przedmiotu i podmiotu dysertacji.

Drugi Rozdział („Zarządzanie środowiskowe w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw”) poświęcono rozważaniom nad świadomością ekologiczną (w szczególności w środowisku menedżerskim) oraz problematyce zarządzania środowiskowego. Zdefiniowano pojęcia świadomości ekologicznej, scharakteryzowano proces kształtowania i wzrostu poziomu tej świadomości zwłaszcza w środowisku menedżerskim. Scharakteryzowano kapitał naturalny i usługi ekologiczne, analizowano możliwości oceny ich wartości w kontekście kalkulacji opłacalności potencjalnych inwestycji. Przedstawiono różne koncepcje zarządzania środowiskowego w kontekście systemu zarządzania przedsiębiorstwem w szczególności strategii MSP. Prezentowane w tym rozdziale zagadnienia ujęto poprawnie merytorycznie, stanowią dobrą podstawę teoretyczną dla rozwinięcia problematyki pracy.

Ważne dla koncepcji metodycznej pracy i jej problemów badawczych mają treści zawarte w Rozdziale 3 („Działania proekologiczne jako element zarządzania środowiskowego sektora małych i średnich przedsiębiorstw”). Stanowi on kontynuację rozważań teoretycznych koncentrujących się w tej części pracy na problematyce ekoinnowacyjności przedsiębiorstw. Rozważania związane z tą tematyką rozpoczęto od ogólnej charakterystyki innowacji i rozumienia innowacyjności, przechodząc następnie do szerszej analizy ekoinnowacji. Przedstawiono ich znaczenie i klasyfikację a także proces wdrażania ekoinnowacji w przedsiębiorstwach. W końcowej części omawianego rozdziału przedstawiono możliwości finansowania procesów ekoinnowacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem dotacji ze środków publicznych.

Rozdział czwarty („Świadomość ekologiczna menedżerów oraz gotowość do podejmowania inicjatyw pro środowiskowych w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw

województwa śląskiego w świetle badań własnych”) składa się dwóch części Pierwsza z nich to przedstawienie metod badawczych stanowiące podrozdział „Zarządzanie środowiskowe w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw województwa śląskiego – charakterystyka metod badawczych”, które już omówiono w pk.4 Recenzji. W drugiej części omawianego Rozdziału analizowano wyniki badań własnych dotyczących postrzegania konieczności ochrony środowiska w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw oraz działań prośrodowiskowych przez menedżerów. Oceniono także poziom przygotowania badanych organizacji do wdrożenia inicjatyw proekologicznych. Zaprezentowane wyniki badań związane były z realizacją celów pracy oraz weryfikacją jej hipotez .

Ostatni tj. Rozdział 5 („Zarządzanie środowiskowe w sektorze mikro, małych i średnich przedsiębiorstw województwa śląskiego w świetle badań własnych”) w całości poświęcony jest prezentacji i dyskusji wyników badań empirycznych . Przedstawiono wyniki badań dotyczących działań prośrodowiskowych małych i średnich przedsiębiorstw województwa śląskiego .Ciekawą częścią tego rozdziału jest analiza czynników(determinant) i uwarunkowań skłaniających menedżerów do podejmowania decyzji o wdrożeniu działań prośrodowiskowych .Zidentyfikowano także bariery, które hamują implementację elementów zarządzania środowiskowego do systemów zarządzania MSP.W dalszej części Rozdziału porównano działania prośrodowiskowe w Polsce i Unii Europejskiej. Na końcu tej części pracy zaprezentowano interesujący, autorski model wdrażania inicjatyw prośrodowiskowych w przedsiębiorstwach , szkoda ,że nie ujęto do w celach częściowych pracy. Zdecydowana większość zaprezentowanych w tym Rozdziale wyników badań związana były z realizacją celów pracy oraz weryfikacją jej hipotez.

„Podsumowanie i wnioski” stanowią zakończenie dysertacji w którym dobrze uzasadniono weryfikację hipotez badawczych , przedstawiono także najważniejsze wnioski i rekomendacje do przyszłych badań w tym interesującym obszarze zarządzania. Brakuje argumentacji co do realizacji celów pracy chociaż bezsprzecznie przeprowadzone badania to umożliwiły.

6.Uwagi szczegółowe i dyskusyjne

1. Oryginalności pracy dopatruję się w podjęciu badań nad ważnym dla zarządzania problemem jakim jest zarządzanie środowiskowe i zarządzanie ekoinnowacjami w sektorze MSP. Brak jest w polskim piśmiennictwie i pracach naukowych szczegółowych badań w tym zakresie. Praca wypełnia zatem lukę w tej części badań nauk o zarządzaniu.

2. Przeprowadzone studia teoretyczne a przede wszystkim pogłębione badania empiryczne umożliwiły rozwiązanie problemu badawczego to jest udzielenie wyczerpującej odpowiedzi na postawione badawcze pytanie otwarte a także weryfikację hipotez badawczych i realizację celów pracy.
3. Do przeprowadzenia badań empirycznych zastosowano tylko elementy metody sondażu diagnostycznego wraz z analizą statystyczną uzyskanych danych. Wnioskowanie opiera się zatem wyłącznie na ocenie respondentów .Wykorzystanie w pracy triangulacji metodologicznej uzyskanej przykładowo poprzez wielokrotne studium przypadku umożliwiłoby podniesienie jakości i wiarygodności badań.
4. W dysertacji przedstawiono szczegółowo metody badań empirycznych(sondaż diagnostyczny i analizę statyczną) i dość ogólnie inne metody. Zabrakło moim zdaniem opracowania uporządkowanego, całościowego planu badań czy też modelu badawczego prezentującego cele i etapy badań oraz wykorzystane w nich metody i techniki badań , co istotnie wzbogaciłoby transparentność podejścia metodycznego do problematyki badawczej.
5. W dysertacji przyjęto 8 hipotez pomocniczych. Jak wykazały badania aż cztery z nich zweryfikowano negatywnie a więc praktycznie należy je odrzucić .Świadczy to o dość pobieżnie przeprowadzonych badaniach wstępnych i pochopnie przyjętych hipotezach wynikających z nazbyt krytycznej oceny poziomu zarządzania i zarządzających w MSP. Brakuje hipotez (hipotezy) pomocniczych bezpośrednio związanych z hipotezą główną w tej jej części , która związana jest z czynnikami wewnętrznymi badanych organizacji.
6. W części pracy „Podsumowanie i wnioski” brakuje konkretnej argumentacji co do realizacji celów pracy chociaż bezsprzecznie przeprowadzone badania to umożliwiły.
7. W recenzowanej rozprawie w zachowano właściwe proporcje treści pomiędzy poszczególnymi jej częściami.
8. Użyte terminy, pojęcia definiowane są poprawnie. Zamieszczone tablice, rysunki, schematy zwiększają pogłębienie przedstawionych wywodów, opisy są zwięzłe. Stwierdzam, że sposób wyłożenia, przedstawienia materiału naukowego w recenzowanej dysertacji jest metodycznie właściwy i poprawny. Treść wyłożona w rozprawie, analizowanie i ocenianie badanych zjawisk czyni ją interesującą.
9. Literatura pracy obejmuje wiele pozycji, jest obszerna , zróżnicowana i aktualna Wykorzystano 283 pozycji literaturowych , 14 aktów prawnych oraz 37 źródeł internetowych.

10. Układ pracy, jej kompozycję oceniam pozytywnie, jest dobrze dostosowana do planu badań i problematyki pracy.
11. Wywody, stwierdzenia, rozważania i analizy ujęte w recenzowanej pracy są na dobrym poziomie naukowym. Przyjęta metoda opracowania dysertacji doktorskiej jest interesująca i oryginalna.

7. Konkluzja

Na podstawie przedstawionej pozytywnej opinii, stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr inż. Aleksandry Koszarek –Cyra jest dowodem dobrej znajomości podjętej problematyki badawczej, wiedzy teoretycznej i stanowi samodzielne i oryginalne rozwiązanie przez Doktorantkę aktualnego oraz ważnego problemu naukowego dotyczącego zarządzania środowiskowego mieszczącego się w dyscyplinie naukowej nauki o zarządzaniu. Przedstawiona w pracy tematyka badawcza jest interesująca i bardzo aktualna, a zastosowane metody badawcze w sposób właściwy umożliwiły weryfikację hipotez pracy, realizację celów pracy oraz rozwiązanie problemu badawczego. Tytuł rozprawy odpowiada w pełni jej treści. Układ dysertacji, jej treść i kompozycja koresponduje z przeprowadzonymi badaniami literaturowymi i empirycznymi co świadczy o dobrej wiedzy i umiejętnościach badawczych Autorki. Rozprawa została przygotowana znacznym nakładem pracy związanych z rzetelnie, samodzielnie przeprowadzonymi studiami teoretycznymi i badaniami empirycznymi ukierunkowanymi na realizację celów pracy, weryfikację hipotez badawczych i rozwiązanie problemu badawczego. Uwzględniając merytoryczne aspekty i sposoby rozwiązania problemu badawczego podjętego w pracy, (które szczegółowo przedstawiłem w recenzji) stwierdzam, że recenzowana praca doktorska autorstwa Pani mgr inż. Aleksandry Koszarek –Cyra „Zarządzanie środowiskowe w małych i średnich przedsiębiorstwach województwa śląskiego” napisana pod kierunkiem naukowym Pana dr hab. inż. Roberta Kucęby, prof. PCz w pełni odpowiada wymogom stawianym pracom doktorskim w myśl ustawy z dnia 14.03.2003 o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki i w szczególności odpowiada warunkom art. 13 ust.1.

W związku z powyższym wnoszę do Rady Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej w Częstochowie o jej przyjęcie i dopuszczenie do publicznej obrony.

